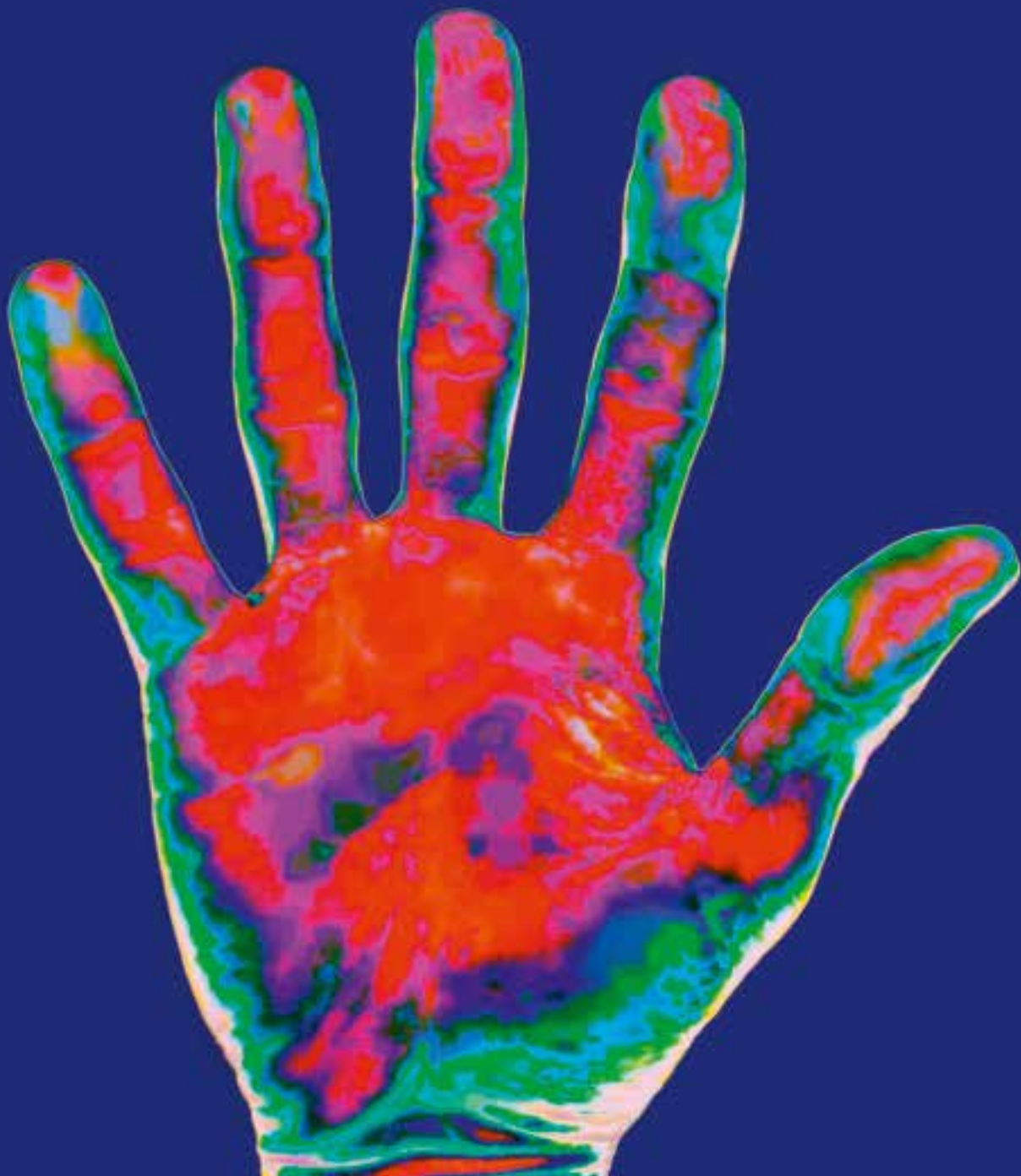

NORSK OLJEMUSEUM

ÅRBOK 2013

Er Norges olje og gass del av løsningen eller problemet?

Av Bjørn Vidar Lerøen

*Foto fra utstillingen
Energi – problemet
eller løsningen
Foto: Shutterstock.com*

Norsk petroleumsvirksomhet er i dag satt under en mer krevende debatt enn noen gang. Verden trenger energi og Norge har mye energi å tilby i form av olje og gass. Samtidig forsterkes klima-problemet. Rivaliseringen mellom fossil energi og klima har fått en fremtredende plass på vår dagsorden.

Her er dilemmaet: Verdens befolkning øker og krever mer energi. Samtidig viser naturen urovekkende tegn til ubalanse. FNs klimapanel slår fast at problemene er menneskeskapte, og at bruk av fossil energi er årsaken til at det blir varmere på kloden.

Med forsterket dramatikk rykker klimaproblemet oss nærmere.

Her er spørsmålet: Er produksjon av olje og gass på den norske kontinentalsokkelen en del av problemet eller løsningen?

Bjørn Vidar Lerøen, født i Bergen 1950. Har arbeidet med kommunikasjon og samfunnskontakt i Norsk olje og gass siden 2011. Han har fulgt norsk oljevirksomhet i førti år, blant annet som journalist i Bergens Tidende og Aftenposten. Han var ansatt i Statoil fra 1991 til 2008, og var deretter spesialrådgiver hos ordføreren i Stavanger. Han har publisert flere bøker om norsk olje og gass-virksomhet. Han har vært medlem av Norsk Oljemuseums styre.

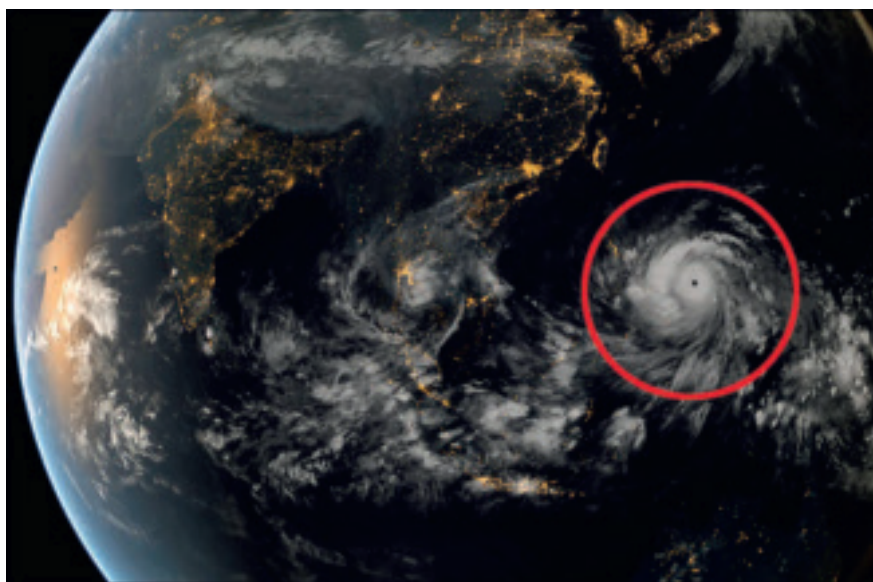
Shells nylig avgåtte toppsjef Peter Voser kom under ONS i Stavanger i 2012 med et utsagn, som med stor klarhet og dramatikk anskueliggjør menneskehetens kanskje største dilemma og utfordring: Vi produserer for lite fossil energi til å løse fattigdomsproblemet, men for mye til å løse klimaproblemet.

Så gir Voser oss et alternativ: et nei til gass er et ja til kull og 30 prosent økning i utslippene av klimagasser. Klimaproblemet lar seg ikke feie under teppet. Utslippene av klimagasser er knyttet til produksjon av fossil energi. Men fossil energi er langt fra et ensartet begrep. Kull er verstingen i fossil-familien, og det store paradoks er at kullforbruket nå går opp på bekostning av olje og gass.

Kan en del av løsningen bli at Norge slutter å lete etter olje og gass og gradvis trapper ned sin produksjon til null?

Klima opptar økende plass i den offentlige debatten i Norge. Debatten har fått en ny dimensjon ved at medlemmer av den avgåtte regjeringen Stoltenberg beskylder den nye regjeringen Solberg for å ha medansvar for forverringen av det globale klima. Tyfonen som gjorde 4 millioner hjemløse og drepte mellom 6000 og 8000 mennesker på Filippinene i november 2013 var utgangspunktet for et slikt utsagn fra tidligere statsråd Heikki Eidsvold Holmås. SV og Holmås vil ha lavere oljeproduksjon. Holmås gir en todelt begrunnelse: Lavere oljeproduksjon vil føre til bedre klima og motvirke en todeling av norsk økonomi.

Etter regjeringsskiftet i 2013 ble hans tidligere sjef, Jens Stoltenberg, utnevnt til å være FNs spesialutsending for verdens klima. Rasmus Hansson, som sist høst kom inn på Stortinget som eneste og første representant for Miljøpartiet De Grønne, sier dessuten at Stoltenbergs har skyld i at det er dårlig skiføre.

*Tyfonen Haiyan var den verste stormen gjennom tidene da den slo inn over Filippinene i januar 2013.
Foto: Eumetsat*

Stoltenbergs planer ble imidlertid raskt endret da han ble valgt til NATOs nye generalsekretær. Hans interesse for energi og miljø blir nok ikke mindre, men hans rolle blir nå annerledes.

Politisk blir det nå mer aktuelt å lytte til Jonas Gahr Støre, som er Stoltenbergs etterfølger som leder av Arbeiderpartiet. I et intervju med Bergens Tidende etter at valgkomiteen i Arbeiderpartiet hadde avlagt sin innstilling til ny partileder, fikk Jonas Gahr Støre følgende spørsmål:

- Bør Norge opprettholde den lønnsomme oljenæringen til siste dråper er tatt ut, eller bør man si at nå tillater ikke klimaet mer og resten av oljere ressursene må ligge?

- Det er ikke naturgitt at vi skal hente opp alt vi har av ressurser. I konflikten mellom oljeindustrien og klima må klimaet ha første rangen. Det er en markedssvikt når økonomisk virksomhet ødelegger kloden. Men svaret er ikke at vi stenger ned. Autoriteter som IEA (International Energy Agency) sier at to tredeler av oljen må ligge igjen i bakken for å nå to graders målet, men de sier at det ikke fullt ut gjelder for Norge. Vi driver olje- og gassindustri på en mer miljømessig forsvarlig måte, med lavere utslipp enn mange andre steder. Norsk gass kan være en overgangsløsning til fornybarsamfunnet, særlig i Europa.

- Oljefondet skulle skaffe høyest mulig avkastning til fremtidige pensjoner. Nå står ønskene i kø om å bruke fondet politisk til å gjøre verden bedre. Hvor står du?

- Fondet skal sikre høyest mulig avkastning til moderat risiko. Det skal ikke være et instrument i all annen politikk. Men vi er et demokrati som skal hente ressurser på en måte som er i overensstemmelse med våre grunnleggende verdier. Derfor har vi fått muligheten til å trekke ut selskaper som bryter menneskerettigheter og ødelegger miljøet. Det er kull som er den store trusselen.

Ambisjonene må økes

«Det er avgjørende at enkeltland øker sine ambisjoner», sa Jens Stoltenberg om utfordringene i klimapolitikken da han fikk FN-oppdraget.

Stoltenbergs sosialdemokratiske kamerat og tidligere statsminister og finansminister i Sverige, Göran Persson, har sagt at Norge i kraft av sin store rikdom har et særlig ansvar for å bidra til å utvikle den teknologi og energi som skal til for å løse verdens klimaproblem.

Da Jens Stoltenberg gikk av som statsminister høsten 2013, hadde han holdt ni nyttårstaler. Nyttårstalen i 2007 er kanskje den som vil bli husket best og lengst. Da sa han følgende:

«Vi må ta vårt ansvar. Klimautslippene må ned. Norge påtar seg en pionerrolle når vi har bestemt at gasskraftverket på Mongstad skal ha rensing av klimagassen CO₂. Vi skal gjøre dette mulig. Da president Kennedy sa at amerikanerne skulle lande på månen innen 10 år, hadde ikke amerikanerne vært ute i verdensrommet. De kom til månen innen 10 år. De satte

TCM-testsenteret på Mongstad var «månelandingsprosjektet» som ikke landet selv om verden trenger løsninger for å redusere utslippene av klimagasser. Foto: Øyvind Hagen – Statoil ASA.

seg mål. Og de nådde målene. Vår visjon er at vi innen 7 år skal få på plass den teknologien som gjør det mulig å rense utslipp av klimagasser. Det blir et viktig gjennombrudd for å få ned utslippene i Norge, og når vi lykkes tror jeg verden vil følge etter. Dette er et stort prosjekt for landet. Det er vår månelanding.»

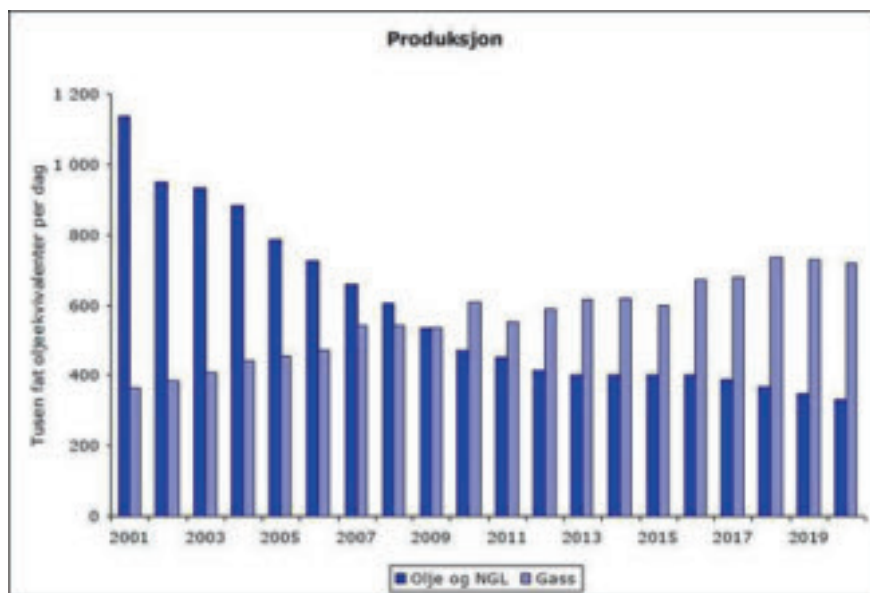
Etter valget i 2013 besluttet den rødgrønne regjeringen å nedlegge månelandingsprosjektet i fullskala på Mongstad, etter å ha brukt 7,2 milliarder på klimaprojekter, hvorav 5 milliarder på Mongstad. Da hadde politikerne i mellomtiden diskutert om månelandingen skulle finne sted i 2014 eller 2016. Prosjektet viser at det ikke finnes raske og enkle veier frem til målet om utslippsfri fremstilling av energi fra fossile kilder. Men det opphever heller ikke ansvaret for å gjøre en enda sterkere teknologiinnsats for å redusere utslippet av klimagasser. Alle forstår at dette er i fellesskapets største og beste interesse.

I januar 2014 var det høring om månelandingsprosjektet i Stortinget. Her forsvarte Jens Stoltenberg bruken av begrepet månelanding, blant annet ut fra følgende begrunnelse:

«De store gevinstene ved teknologisentret på Mongstad er at teknologien kan brukes andre steder i verden hvor det er store volum å rense.» Stoltenberg la til at verden lar seg inspirere av prosjektet på Mongstad selv om det ikke har kommet i mål med løsningen.

Hvis man spør i oljeindustrien om folk der er opptatt av verdens klima, er svaret ja. Spør man om de tror at redusert norsk olje- og gassproduksjon vil føre til et bedre klima, er svaret nei. Norsk olje- og gassindustri definerer seg med en del av løsningen og ikke som en del av problemet. De mørkeste skyene på himmelen er skapt av kull. Det er en stor bekymring i olje- og gassindustrien, og kullet truer også de norske gassposisjonene i Europa.

Årlig produksjon av olje, NGL og gass på norske sokkel, med prognose fram til 2020. Kilde: Petoros årsrapport 2011.
Kilde: Petoros årsrapport 2011.

Fossilkritikerne mener at Norge nå må oppgi å lete etter mer olje og gass. Når de videre foreslår å redusere norsk oljeproduksjon må man spørre om de som foreslår dette ikke har fått med seg at oljeproduksjonen på den norske kontinentalsokkelen har falt med rundt 50 prosent siden år 2000. Gassproduksjonen har så langt i det 21. århundre vært økende, men det er knyttet både usikkerhet og ikke minst bekymring til konsekvensene av skifergassrevolusjonen i USA og ikke minst til konverteringen fra gass til kull flere steder i verden.

«Tidlig nedbygging av oljeindustrien betyr at vi vil tape kompetanse og penger. Det er litt påfallende at vår industri ofte snakkes om med et negativt fortegn. Jeg hører ofte at vi er et hinder for fornybarsamfunnet. Mitt syn er litt annerledes», sa Statoils konsernsjef Helge Lund på Solamøtet i januar 2014.

Nødvendig og problematisk

I det året Norge feirer 200 års-jubileet for Grunnloven kan vi gjøre noen interessante oppsummeringer: Norge er rikt på energi og rikt på problem-dyrking. Energi er problematisk, men ikke desto mer nødvendig. Oppdagelsen av olje og gass på kontinentalsokkelen er kanskje den største nasjonale begivenhet som har funnet sted innenfor de 200 årene vi her snakker om. Man kan jo for eksempel reflektere over følgende spørsmål: Ville Danmark eller Sverige ha gitt fra seg Norge hvis man var i en situasjon der de norske olje- og gassressursene var kjent?

Sam Eyde, en av Hydros grunnleggere og selskapets første general-direktør, var ved begynnelsen av det forrige århundre en av dem som ble kalt for fossespekulantene. I sin eksentriske selvbiografi skriver han blant annet:

«Det er ofte blitt sagt til mig at jeg har tatt livet av Rjukanfossen, men da har jeg svart folk av de er galt underrettet. Vi har ikke tatt livet av den,

Sam Eyde sto i spissen for en industrialisering som forvandlet et lite bygdesamfunn i en utkant av Telemark til et internasjonalt kraft-sentrum for produksjon av energi, kunstgjødsel og teknologi.

Foto: Hans Erik Overland

men bare løftet den 100 meter op i fjellet og lagt den i stålrør for å få den til å utføre nyttig arbeide for oss.»

Det er ikke bare storhet, men også evighet over den norske vannkraft-produksjonen. Vannkraften var Norges første energirevolusjon, og førte til at folk fikk lys og varme i husene og moderne industriarbeidsplasser å gå til. Rjukan, Notodden, Eydehavn, Årdal, Høyanger, Sunndalsøra, Mosjøen, Odda, Husnes og Karmøy er lysende eksempler på vannkraftbasert industris storhetstid.

Så kom olje- og gassalderen og utløste enda mer energi, stor sysselsetting og en formidabel verdiskaping, men også økende motstand mot produksjon av fossil energi.

Vi har beveget oss fra sterke protester mot vannkraftutbyggingen til enda sterkere protester mot produksjon av olje og gass. Hovedproblemet består imidlertid: verden trenger i økende grad energi, noe som først og fremst har sammenheng med befolkningsveksten og milliarder av menneskers ønske om og kamp for en velstand som ligner på den vi har.

I et solidaritetsperspektiv er det problematisk at nærmere halvannen milliard av de menneskene som lever på jorden – de vi ofte i festtaler omtaler som våre medmennesker – lever uten tilgang til elektrisitet.

Fjernkontrollen til vår TV trenger bare ett tastetrykk før vi har en annen virkelighet inn i egen stue: Like før jul viste NRK en reportasje fra Bekaadalen i Libanon, der tusenvis av flyktninger kjemper en tøff kamp for det daglige livsopphold i bitende kulde. En 80 år gammel kvinne samlet kvister til familiens ildsted. En ung mor og hennes fire år gamle barn samlet plast som ble brukt som brennstoff for å lage mat og holde litt varme.

Tidligere olje- og energiminister Ola Borten Moe brukte å si at han

ikke kjente sterkere løfteskraft ut av fattigdom enn energi. Borten Moe vant i sin tid som ung og frittalende olje- og energiminister mange tilhengere i industrien, noe som blant annet kom til uttrykk ved at han ble tildelt NPF-prisen under det oljeindustripolitiske seminaret i Sandefjord i januar 2013.¹

Spørsmålet blir hvordan vi forholder oss til verdens økende energibehov mens vi venter på den fornybare energien. Sannsynligheten taler for at den fornybare energien kommer som følge av evolusjon og ikke revolusjon.

Norsk olje og gass velkommen

Mange har festet seg ved at Det internasjonale energibyrået – IEA – har sagt at tre fjerdedeler av den fossile energien må bli liggende i bakken. Uttalelsen er i første rekke rettet mot kull. Miljøbevegelsen bruker nå dette argument for alt hva de finner det verd, uten å ta med for sammenhengens og balansens skyld at IEA samtidig har sagt at verden trenger all den olje og gass som Norge er i stand til å produsere. Norge har i løpet av de siste 40 årene etablert seg som en viktig bidragsyter til verdens energiforsyning og energisikkerhet med sin store eksport av olje og gass.

Beskjeden til de som i flere år har vært opptatt av å skrive nekrologer over norsk olje- og gassvirksomhet, er klar: Solnedgangen lar vente på seg. Samtidig som det høstes, drives det nyutvikling. Regn derfor fortsatt med den norske kontinentalsokkelen.

Den norske olje- og gassalderen kommer til å vare mye lenger enn hva tilhengerne drømmer om og hva motstanderne ønsker. Utgangspunktet er at verden trenger energi og at olje og gass fortsatt vil spille en viktig rolle i den globale energimiks.

Hydrokarbonalderen er ikke slutt og den lar seg ikke avslutte brått og ukontrollert og fremfor alt ikke uten alternativer. En styrt nedtrapping av olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel vil måtte avløses av produksjon av hydrokarboner fra andre områder i verden, og da snakker vi om produksjon som potensielt kan bidra til en forverring av klimaproblemet.

IEA har gjentatte ganger påpekt – senest i World Energy Outlook for 2013 – at fossil energi vil være en sentral energikilde for å evne og dekke verdens behov i mange, mange år fremover. Byrået anslår – i sine grønne scenarier – at det i 2050 fortsatt vil være behov for omtrent 35 prosent olje og gass i verdens energimiks for å dekke det globale energibehovet. Dette innebærer at 90 prosent av dagens olje- og gassleveranser opprettholdes, at kullandelen må ned, og at vi må lykkes med karbongfangst og –lagring. Åtte prosent fornybar energiandel globalt kan ikke dekke et tenkt, brått frafall av naturgass og olje. Dette vil skje over tid, men dessverre er det ikke mulig på kort sikt.

¹ Norsk Petroleumsforening (NPF) har gjennom snart 40 år arrangert det årlige oljeindustripolitiske seminaret i Sandefjord. Dette er ansett som et av de viktigste møtesteder i industrien, for næringslivsledere, politikere og embetsfolk. Det var for eksempel på dette seminaret tidligere konsernsjef Harald Norvik i Statoil i januar 1999 lanserte tanken om børsnotering av Statoil, noe som ble en realitet i 2001. I 2014 ledet for øvrig Norvik Sandefjord-seminaret.

Forbruket av kull i verden er stigende og gjør det vanskelig å nå togradersmålet elv om bruken av fornybare energikilder også øker. Fotoet er fra utstillingen Energi – problemet eller løsningen? Foto: Shutterstock.com

Norge er verdens reneste olje- og gassprodusent med 60 prosent lavere CO₂-utslipp enn det internasjonale snittet for olje- og gassproduksjon. Skulle Norge ha sluttet å produsere olje og gass, ville dermed andre, skitnere produsenter ha tatt over. I verste fall ville produksjonen blitt erstattet av kull, som forurenser dobbelt så mye som gass og betraktelig mer enn olje.

Men hva er det som skjer? Forventet økning i kullforbruk frem til 2017 er på linje med dagens samlede kullkonsum i USA og Russland. Dette vil bidra til at kull i løpet av dette tiåret passerer olje som den viktigste fossile energikilden. Tysklands øker sitt forbruk av kull og dette er årsaken til at utslipp ikke går ned, på tross av vellykket fornybarvekst.

Oljeindustriens beskjed til miljøbevegelsen kommer i form av følgende spørsmål:

Skal kull fortsette sin forbruksvekst ytterligere?

I 1970- og 80-årene viste Storbritannia tydelig hvordan overgang fra kull til gass var verdens mest effektive, kjente klimatiltak. Det er en tankevekker at dersom bare den norske gassen i dag hadde erstattet kull, ville dette spare miljøet for om 300 millioner tonn CO₂ – tilsvarende nesten seks ganger Norges årlige totalutslipp av CO₂.

I løpet av mindre enn et tiår har verden med tilnærmet vantro vært vitne til en skifergassrevolusjon i USA. I en rekke scenarioer legges det nå til grunn for at USA kan være selvforsynt med energi i 2020. Ved inngangen til det 21. århundre var det ingen som hadde forestillinger om det. USA har lyktes å redusere CO₂-utslippene fra kraftproduksjonen med 10 prosent fra 2005, takket være mer bruk av gass og mindre bruk av kull, og myndighetenes mål er 17 prosent lavere utslipp i 2020 sammenlignet med 2005. Det som nå skjer i USA endrer ikke bare verden energi- og miljø-

politisk, men også geopolitisk. USAs avhengighet til energiimport kan ikke minst føre til at kommende presidents interesse for Midtøsten kan avta.

Statoils første sjef, Arve Johnsen, sa tidlig i selskapets historie for vel 40 år siden, at det 21. århundre kommer til å bli gassens århundre, slik det 20. århundre ble oljens århundre. Dette ble en viktig retning i selskapets strategiske planlegging. Selv om interessen i de første årene i hovedsak var konsentrert om å finne olje, ble det etablert en modell for ressursforvaltning som tok vare på gassen på en helt annen måte enn hva tilfellet var i en rekke av verdens oljeland.

Oljedirektoratet spilte en avgjørende rolle ved å fastsette strenge rammer for ressursforvaltning. Tidlig ble det fastlagt et prinsipp om at gass ikke skulle brennes ut over det som var nødvendig for å kunne teste brønner. Å tømme reservoarene uten en gassløsning var ikke aktuell norsk politikk.

Et eksempel: Betingelsen for å starte uttak av olje fra Heidrun i Norskehavet var etablering av en lokal gassløsning, fordi dette området av norsk sokkel på det tidspunkt ikke var knyttet til gasstransportnettet. Den lokale løsningen ble bygging av metanolfabrikken på Tjeldbergodden.

Norge har etablert et av verdens mest omfattende og avanserte transportsystemer for gass. Ingen annen nasjon har lagt flere kilometer med undersjøiske rørledninger. Vi snakker om 7925 kilometer med rørledning, og byggingen er ennå ikke avsluttet. Norge har bygget opp solide posisjoner i det europeiske gassmarkedet, men det er ikke til å stikke under en stol at det kommer til å bli krevende å forsvare disse posisjonene i årene fremover. Ikke minst fremstår det som et stort tankekors at Tyskland – som største kjøper av norsk gass – velger å nedlegge moderne gasskraftverk til fordel for billigere kull, blant annet fra USA, som i økende omfang frigjør sin skifergass.

På Kalsto i Rogaland kommer rikgassen i land fra norsk sokkel på vei til prosessanlegget på Kårsto og videre eksport til Europa. Foto: Øyvind Sætre, Gassco.

Verdens kullorganisasjon – World Coal Association fremhever kulletts nødvendighet for å dekke verdens økende behov for energi, og viser blant annet til følgende statistiske fakta: Kull er grunnlaget for 41 prosent av verdens elektrisitetsproduksjon. Kull dekker 30 prosent av verdens primærenergibehov. Kull er grunnlaget for 70 prosent av verdens stålproduksjon.

Kull-lobbyen er sterk - verden trenger energi, og kull finnes i store mengder i de land som har store energibehov, i første rekke Kina og India, men også USA er fortsatt en kjempemessig kullnasjon.

«Kull spiller en viktig rolle for å kunne møte vårt behov for energisikkerhet. Kull finnes i rikelige mengder med stor geografisk spredning. Kull finnes i nesten alle land i verden og kommersiell gruvedrift finner sted i mer enn 50 land. Av de fossile energikildene finnes det mest av kull, og kullet er også mest økonomisk. Med dagens produksjon vil kullet strekke til for de neste 118 år, mens verdens gassreserver og oljereserver vil vare i henholdsvis 59 og 46 år. Egne kullreserver vil sikre økonomisk utvikling og bidra til å unngå importavhengighet og prissjokk», skriver WCA på sine hjemmesider.²

I likhet med oljeindustrien fremhever også kullindustrien det som sitt ansvar å bidra til at de 1,3 milliarder mennesker som lever uten tilgang til elektrisitet, kommer til unnsetning. Men budskapet fra kull-lobbyen skurrer i ørene til olje- og gasselskapene, som sammen med Norsk olje og gass sier: Vår tids største utfordring kan bli å sørge for en politikk som hindrer dette tiåret vi er inne i fra å bli kulletts tiår.

Epoke fremfor episode

Det kommer til å gå som de ledende norske politikere satte seg fore tidlig i 1970-årene: Oljealderen må bli en epoke og ikke en episode. Gassalderen vil sannsynligvis vare enda lengre.

Stabiliteten i norsk olje- og gassvirksomhet ligger i ressursenes størrelse og den langsiktighet dette fører til. Dynamikken ligger i evnen og viljen til omstilling. Den norske modellen er blitt et forbilde og eksempel for andre nasjoner. Blant annet gjennom Petrad-programmet overføres kunnskap og erfaring om god ressursforvaltning til andre. En av de viktigste suksessfaktorene i den norske modellen er at politikerne aldri lot seg friste til rå nasjonalisering. Døren har stått åpen for konkurranse som har skapt mangfold og kreativitet.

Etableringen av Statoil i 1972 var et viktig grep for å sette nasjonale farger på oljeeventyret. Grepet var vel gjennomtenkt, men har ikke vært statisk. Når visjonen og misjonen var oppfylt, ble selskapet sendt på børs. Dynamikken i norsk olje- og gasspolitikk ligger i forståelsen av at nye tider må møtes med evne og vilje til omstilling.

Konkurranse har fra starten av vært en viktig drivkraft i utviklingen av virksomheten på den norske kontinentalsokkelen. Ønsket om mangfold har fra myndighetenes side stått over ønsket fra enkelte selskaper om ene-

Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) med Øyvind Mikkelsen som leder, vurderer de etiske sidene ved petroleumsforskning. Foto: Solveig Mikkelsen.

rett. Like fullt utviklet Statoil seg raskt til å få en dominerende stilling på sokkelen. Dette var mulig fordi det var politisk ønsket. At Saga Petroleum forsvant og at Statoil fusjonerte med olje- og gassdelen av Norsk Hydro, svekket mangfoldet og gjorde Statoil enda mer dominerende.

Selv om ingen selskaper har tatt større ansvar for utviklingen av norsk sokkel enn Statoil, har en eksplosjon av nye selskaper de siste årene gitt et enormt tilskudd av mangfold i letefasen på norsk sokkel. Men det er de færreste av de mindre leteselskapene som vil ha ressurser nok til å bygge ut og drive felt. Derfor etterlyses det i dag et større mangfold i hele verdikjeden fra leting, til konseptvalg, utbygging og drift.

I dag sysselsetter olje- og gassindustrien omkring 250 000 mennesker. Industrien står overfor et generasjonsskifte, i det de første som gikk inn i denne industrien går mot pensjonsalder. En ny generasjon må derfor rekrutteres, men dette skjer ikke uten strid.

Det vakte betydelig oppsikt da Studentparlamentet ved Universitetet i Oslo i 2012 vedtok å jobbe for at universitetet faser ut all forskning som øker eller forlenger petroleumsutvinning. Det vakte enda større oppsikt da Venstres leder Trine Skei Grande i valgåret 2013 uttalte at «det er en krise for norsk økonomi at vi utdanner folk til olje.» Enda mer oppsiktsvekkende er det utvilsomt at man ved Universitetet i Bergen har satt i gang en diskusjon om petroleumsforskning lar seg forsvare etisk. Helt i begynnelsen av 2014 sendte rektor Dag Rune Olsen og universitetsdirektør Kari Tove Elvbakken brev til Den nasjonale forskningsetiske komite for naturvitenskap og teknologi (NENT). De ber om en vurdering av etikken rundt petroleumsforskning, og om den strider mot forskningsetiske prinsipper. UiB viser blant annet til forskningsetiske retningslinjer fra NENT som blant annet nevner bærekraft, biologisk mangfold og føre-var-prinsippet.

² <http://www.worldcoal.org>

Til universitetsledelsen i Bergen må det samtidig stilles et kontrollspørsmål: kan det i det hele tatt forsvares å fortsatt utvinne og bruke petroleum?

Tankeeksperimentet er like enkelt som det er logisk: Dersom vi avslutter petroleumsforskningen, vil produksjonen av olje og gass fra norsk sokkel avsluttes lenge før enn hva ressurspotensialet gir muligheter for. Det er videre grunn til at deler av ressursene aldri vil bli gjort til gjenstand for en utbyggingsplan, fordi de i kraft av sin kompleksitet krever forskning og teknologiutvikling for å bli forløst.

Dermed oppstår et nytt dilemma: Den dagen det er slutt på Norges olje og verden fortsatt i stor grad går på olje, kan det da være mer etisk forsvarlig å kjøpe olje fra Saudi-Arabia og andre fremfor å bruke vår egen?

I dag er industriens behov for fagfolk, særlig de med realfagskompetanse, skrikende, og det er ingenting som i dag tyder på at rekrutteringsbehovet vil avta. Fra industriens side blir det pekt på at den kompetanse som bygges opp innenfor petroleumssektoren vil være avgjørende for å ta vare på kunnskapssamfunnets kapasitet og kvalitet, og det pekes videre på at den kraft som ligger i petroleumsindustrien vil komme til å gi avgjørende bidrag til utvikling av den fornybare energien.

Kunnskap og ny forskning innen petroleumsvirksomheten er også nødvendig når vi nå står vi ved et gjennombrudd i nord. Voksende virksomhet i Norges enorme nordlige havområder vil være avgjørende for å kunne opprettholde en rimelig olje- og gassproduksjon i mange tiår fremover. Men olje- og gassvirksomheten er generelt blitt mer kontroversiell og omstridt, og dette forsterkes jo lenger nord en kommer.

Olje- og gass er en langsiktig industri. Det er en krevende industri med hensyn til investeringer og teknologi og menneskelig kompetanse. Det er på disse områder behovet for langsiktig tenking kommer inn og må være tydelig.

I de store mulighetene for avkastning i oljeindustrien ligger også et potensiale for kortsiktig tenking og raske disposisjoner. Vi må derfor holde fast ved det grunnleggende behov for aktører som tenker langsiktig. Det gjelder ikke bare industriens innsats for å rekruttere de beste menneskene, utvikle den beste teknologien, oppnå de beste leterresultatene og de beste og mest bærekraftige produksjonsmetodene. Det gjelder også myndighetene og deres ansvar for å skape gode rammebetingelser, ikke minst gjennom forutsigbare skatteregimer. I det siste ligger en stor utfordring til dagens politikere. Også de må tenke mer langsiktig, selv om raskt klingende mynt også i statskassen vil være en fristelse.

Olje- og gassindustrien er i sin natur global. Når legale og fiskale krav utøves, kan man samtidig øve seg mer på å tenke over at en global industri ofte vil ha alternative investeringsmuligheter. Norsk sokkel har mange konkurransefortrinn. De fleste er naturskapte i form av rike forekomster. Flere av ulempene på norsk sokkel er menneskeskapte. Ikke minst gjelder det et

meget høyt kostnadsnivå, som det er vanskelig å gjøre noe med, men som er en fare for vår konkurranseevne.

Bred enighet om lange linjer

Norsk olje- og gasspolitikk har vært preget av lange linjer og konsensus. Hovedlinjene har vært trukket opp av Arbeiderpartiet og Høyre og med vesentlig støtte fra Fremskrittspartiet. Også Senterpartiet var en avgjørende støttespiller for hovedlinjene i oljepolitikken i starten, ikke minst i årene med Reidar Due som leder av Industrikomiteen i Stortinget og under Syse-regjeringen, da Eivind Reiten var olje- og energiminister. Også deler av Kristelig Folkeparti har støttet opp om hovedlinjene i oljepolitikken, særlig i tiden under regjeringen Willoch II og med Kåre Kristiansen som olje- og energiminister. For Venstre og Sosialistisk Venstreparti har olje- og gassvirksomheten vært mer problematisk.

Etter årtusenskiftet har uenigheten mellom de store og de små partiene for alvor slått ut. I åtte år med rødgrønn regjering, med Arbeiderpartiet som den dominerende størrelse og Jens Stoltenberg som statsminister, oppnådde de to regjeringspartnerne Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti å forhindre konsekvensutredning av havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja. Arbeiderpartiet vant imidlertid frem med en såkalt kunnskapsinnhenting.

I industrien og i landsdelen var det knyttet forventninger til at regjeringsskiftet høsten 2013 ville føre til en konsekvensutredning av havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja. I stedet skjedde det en tilstramning av den politikken som har vært ført de siste åtte årene under den rødgrønne regjeringen. Som forutsetning for å støtte regjeringen Solberg i Stortinget satte Kristelig Folkeparti og Venstre som betingelse at verken

*Fisk eller olje, eller begge deler? Lofoten og Vesterålen er blant de geografiske områdene hvor konflikten mellom oljeindustri og annen næringsvirksomhet og miljøvern har kommet klarest til uttrykk.
Foto: Terje Rakke/
Nordic Life/
www.nordnorge.com*

Lofoten, Vesterålen, Senja, Jan Mayen eller Skagerrak skulle åpnes for oljeleting. De to partiene stilte også krav om at iskanten skulle være grensen for hvor langt nord oljeselskapene får lov til å gå.

Reaksjonene lot ikke vente på seg:

«Det er demokratisk problem at et klart stortingsflertall, som er for en konsekvensutredning, igjen blir overkjørt av lite mindretall. Representantene for KrF og Venstre, begge partier uten ett eneste stortingsmandat fra Nord-Norge, har fått altfor stort gjennomslag i dette spørsmålet som blant annet har stor betydning for næringsutviklingen i denne landsdelen», var kommentaren fra administrerende direktør Gro Brækken i Norsk olje og gass, og hun la til: «En konsekvensutredning er ikke et åpningsvedtak».

Norsk olje og gass pekte i sitt innspill til regjeringssonderingene på at åpning av nye områder er meget viktig for å sikre norsk sokkels konkurransekraft i fremtiden.

I norsk politisk debatt pekes det nå på at de reelle klimaministrene sitter i Stortinget og tilhører enten Kristelig Folkeparti eller Venstre. Ola Elvestuen fra Venstre er nå leder av energi- og miljøkomiteen. Venstre har stilt seg som garantist for at de omstridte områdene på sokkelen ikke blir åpnet for lettevirksomhet. På det oljeindustripolitiske seminaret i Sandefjord i januar 2014 uttalte Elvestuen at Venstre er for oljeutvinning i de områder man er for og imot oljeutvinning i de områder der man er imot. Dette er en tilsynelatende selvfølgelig, men her ligger like fullt den energipolitiske terrorbalanse. I mellomtiden går den norske oljeproduksjonen ned, og det skal store anstrengelser til for å opprettholde produksjonen, dersom det fortsatt er målet.

Oljeproduksjonen fra norsk sokkel var i 2013 på nivå med produksjonen midt på 1990-tallet. Et alarmerende forhold er at det er fire ganger dyrere å produsere et fat olje på norsk sokkel i dag enn for fire år siden.

Produksjonen av olje og gass på norsk sokkel er en balansert kombinasjon av nye feltutbygginger og økt utvinning fra gamle og modne felt.

Olje- og energiminister Tord Liens budskap på det oljeindustripolitiske seminar i Sandefjord 2014 var at vi er avhengig av: «å gjøre regelmessige funn fremover for å ha utbyggingsprosjekter å arbeide med, også etter 2020. Sverdrup, Castberg og de nye funnene i Barentshavet viser at det er mulig! Jobben til dere er å finne flere slike!».

Den nye ministeren fra Fremskrittspartiet hadde gode nyheter med seg til forsamlingen i Sandefjord. Tildelingen av blokker i TFO-runden³ var rekordartet med 65 nye utvinningstillatelser til 48 selskaper. I industrien er dette godt mottatt. I miljøbevegelsen er den rekordartede tildelingen møtt med protester.

Energi og dramatikk

Norges historie gjennom de to hundre år som er gått siden Grunnloven ble skrevet er full av dramatikk og drevet av energi. Temmingen av vannkraften

ved inngangen til det 20. århundre ble et vendepunkt som skapte en ny og slagkraftig industrinasjon som kunne være med å dekke det moderne samfunnets sterkt økende etterspørsel etter kunstgjødning og lettmetaller. Det skapte store energimengder, men de ble overgått da det ble funnet olje og gass i Nordsjøen.

Norges historie som oljenasjon er i tid sammenfallende med dramatiske begivenheter. Vi har spesielt ett bilde på netthinnen: Kong Olav på Holmenkollbanen en bilfri søndag vinteren 1974, på vei til sin skitur. Verden var rystet av oljekrise og Norge var nettopp blitt oljenasjon. Yom Kippur-krigen mellom Israel og de arabiske nabostatene viste oss med sterkere tydelighet enn noen gang oljens politiske og strategiske betydning. De mektige oljestatene rundt Den persiske bukt viste verden maktens ansikt. Forbrukerland som stilte seg på Israels side ble truet med reduserte oljeleveranser. Resultatet ble et formidabelt prishopp. Oljen var ikke «just another commodity», ikke en vanlig råvare, men en politisk og strategisk råvare.

Etter oljekrisene som ga den store prisoppgangen var det flere ledere i verdens store oljeselskaper som sa at fremtidig tilgang til olje ikke var et spørsmål om hvilken pris man var i stand til å betale, men om hvilket forhold man hadde til regjeringene i de rike oljestatene. Verden var i ferd med å endre seg. Makten beveget seg over fra et kartell av multinasjonale oljeselskapet – kjent under betegnelsen The Seven Sisters⁴ – til et kartell av oljestater med Saudi Arabia og landets oljeminister sjeik Ahmed Zaki Yamani i frontrollen.

Det er dette som var bakteppet for Norges inntreden i oljeprodusentenes og eksportørenes elitedivisjon. Oppdagelsen av olje i Nordsjøen var viktig for verdens forsyningssituasjon, ikke minst i lys av de sterke politiske ønsker i Vesten om å redusere sin avhengighet til olje fra Midtøsten. Men de nyoppdagede oljereservene i Nordsjøen ble i likhet med de samtidige nye reservene i Alaska betraktet som økonomisk marginale. Den sterke prisoppgangen i form av råolje på 1970-tallet ble en meget viktig fødselshjelp for oljeindustrien i Nordsjøen og i Alaska.

Det kan være greit med noen påminnelser av hva som ble sagt om den nyfødte oljenasjonen Norge: For det første ville de norske oljereservene stort sett måtte produseres etter at medlemmene i Organisasjonen av de oljeeksporterende land (OPEC) stort var ferdige med å produsere sine billige oljereserver under ørkensand. Vi hadde tross alt beveget oss ut på de store havdyp. For det andre ble det stort sett utelukket at Norges oljeproduksjon noen gang ville kunne overstige én million fat per dag. Gass var i begynnelsen stort sett uinteressant, men dette skulle gradvis endre seg sterkt.

³ Det finnes to typer konsesjonsrunder på norsk sokkel, de ordinære og tallfestede og de såkalte TFO-rundene; tildeling av arealer i forhåndsdefinerte områder. Neste ordinære konsesjonsrunde er den 23. Det finnes noen få eksempler på tildelinger utenfor konsesjonsrunde. Blokkene 33/9 og 33/12 i utvinningstillatelse 037, kjent som Statfjord, er et av eksemplene. Kjenner PL 037 som Statfjord. Også blokk 34/10 i lisens 050 (Gullfaks) ble tildelt etter forkant av den ordinære 4. konsesjonsrunde. I 4. runde ble bl.a. Troll og Oseberg funnet.

⁴ De syv søstre bestod i sin tid av Exxon, Shell, BP, Mobil, Chevron, Gulf og Texaco.

At utvinning av olje- og gass kan være et mål for terrorister for å få oppmerksomhet ble tydelig ved terroraksjonen ved In Amenas i 2013. Foto: EPA.

Historien om Norge som olje- og gassnasjon er historien om mye som ble mer. Produksjonen av olje og gass overgikk alle våre mest optimistiske forventninger. I 1995 var Jens Stoltenberg oljeminister. Han foretok da en reise til Saudi Arabia og møtte sin kollega Hisham M. Nazer. På dette tidspunkt var dette et møte mellom verdens to største nettoeksportører av olje. Norsk olje- og gassvirksomhet har også gitt oss alvorlige påminnelser om den risiko som omgir virksomheten. Norsk petroleumshistorie kan ikke fortelles uten å ta med ulykken med boliggriggen «Alexander L. Kielland» på Ekofisk i 1980, der 123 menneskeliv gikk tapt. Vi vil heller ikke glemme terroraksjonen i In Amenas i Algerie som rammet blant andre Statoil og BP i 2013, der fem nordmenn mistet livet.

Også Norge er sårbart

Produksjonen av olje og gass har gjort Norge til et av verdens rikeste land. I 2014 passerte det petroleumsbaserte Statens Pensjonsfond Utland (SPU) en verdi på 5 000 milliarder kroner. Med en befolkning på rundt fem millioner mennesker, tilsvarer det én million kroner per innbygger. Ingen annen norsk næring har vært i nærheten av å kunne sette inn så mye penger på fellesskapets bankbok som olje- og gassindustrien. Det betyr ikke at andre næringer er mindre viktige. Det betyr først og fremst å erkjenne den realitet som er knyttet til verdiskapingen fra olje og gass.

I den offentlige debatten bruker vi flere ulike begreper: Oljefinansiert velstand, oljekorrigert statsbudsjett og todelt økonomi.

Det internasjonale pengefondet beskriver den norske økonomien som sterk, men advarer i en rapport fra 2013 om at vekst i oljesektoren skaper press i andre deler av økonomien. I rapporten får Norge ros for god økonomisk styring i et vanskelig økonomisk klima internasjonalt. Mange har i den senere tid problematisert den todelte økonomien. Om dette har adminis-

Foto: Shadè Barka
Martins

trerende direktør Gro Brækken i Norsk olje og gass sagt: «Vi får ikke solgt mer avisapir om vi legger ned oljeindustrien.»

Inntektene fra virksomheten på sokkelen gir Norge en topplassering både med hensyn til lav arbeidsledighet og stor statsfinansiell handlefrihet. Det siste kom særlig til uttrykk under den store internasjonale finanskrisen i 2008.

Et sitat fra Jens Stoltenberg gir en god illustrasjon av forskjellene:

«Problemet i de fleste europeiske land er at de bruker penger de ikke har, mens Norge har penger vi ikke kan bruke».

Helt enkelt er det likevel ikke: «Baksiden av medaljen er at vår økonomiske fremtid blir stadig mer avhengig av oljevirkomheten. Høye oljeinntekter og omfattende ringvirkninger fra utvinningen av olje og gass preger arbeidsmarkedet og driver opp boligpriser og gjeld. Dermed er norsk økonomi også sårbar», sa sentralbanksjef Øystein Olsen i sin årstale i 2013.

Norge har blitt avhengig av sin olje- og gassvirkomhet. Eksportverdien av olje og gass er nærmere 600 milliarder kroner årlig. Norsk leverandøriindustri eksporterer for 160 milliarder kroner. Norsk fiskeeksport innbringer 51 milliarder.

Storingsrepresentant Nicolai Astrup fra Høyre, medlem av industri- og energikomiteen spissformulerer det slik: «Forslaget om å la oljen ligge i bakken gjør ikke verden grønnere, men Norge fattigere!»

Tonen i debatten om energi og klima er blitt skarpere. På generalforsamlingen i Statoil 14. mai ble det fremmet tre forslag som viser en ny stridsarana:

- Ut av oljesand i Canada.
- Nei til oljevirksomhet i Arktis.
- Ut av problemfylte regimer som Aserbajdsjan og Angola.

Ingen av forslagene fikk annet enn marginal oppslutning, men debatten på generalforsamlingen ble likevel fullstendig dominert av disse forslagene.

To dager etter generalforsamlingen ble det holdt en overraskende og oppsiktsvekkende pressekonferanse i Stortinget, der Arbeiderpartiet slo seg sammen med Venstre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne og krevde at regjeringen instruerer Statoil og de andre rettighetshaverne til full elektrifisering av feltene på Utsirahøyden.

Den politiske debatten i energilandet slår gnister, fordi det i økende grad slås tvil om Norge med sine store forekomster av hydrokarboner løser eller skaper problemer.

Det mest åpenbare er likevel at hydrokarbonalderen langt fra er slutt.